

## УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЯК НАВЧАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ У СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Література – вид мистецтва і водночас навчальний предмет, покликаний розвивати у школярів почуття прекрасного, навчити їх розуміти художній твір.

Українська література як навчальний предмет займає важливе місце в загальноосвітній школі. Разом з іншими предметами суспільно-гуманітарного циклу література специфічними засобами слова розкриває шляхи оновлення суспільства. Основним завданням, яке ставиться перед вивченням літератури в школі, є: 1) розв'язання морально-етичних проблем, в основі яких лежать загальнолюдські цінності; 2) розкриття естетичної функції мистецтва слова.

Українська література відіграє велику роль і у вихованні людини як громадянина України з притаманними йому мораллю та інтересами, культурою праці й поведінки. Вона має велику силу емоційного впливу на національне виховання, яке є найважливішим чинником формування підростаючого покоління.

У зв'язку з цим досвід вітчизняного педагога-гуманіста В. Сухомлинського має велике теоретичне і практичне значення, оскільки він поєднує в собі досвід педагога, методиста-теоретика і словесника-практика. Василь Олександрович багато уваги приділяв українській мові та літературі як навчальним предметам. Про це свідчать його численні висловлювання, що містяться як у друкованій, так і в рукописній спадщині, його практична діяльність словесника і, головне, результати цієї діяльності – не тільки успіхи його учнів у стінах школи, але й їхнє життя, їхнє моральне обличчя. Переконливою є педагогічна система В. Сухомлинського, що торкається розвитку писемного мовлення та прилучення учнів до читання книг. Василь Сухомлинський особливого значення надавав формуванню мовної культури молоді. Він акцентував увагу на тому, що мова, рідне слово – це велике духовне надбання народу, яке необхідно берегти і примножувати.

Нами запропоновано перелік історико-педагогічних праць, у яких висвітлюється проблема мовно-літературної освіти в школі.

У переліку подано літературні джерела різного спрямування : історико-педагогічні праці В.О. Сухомлинського; документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України; матеріали Державного педагогічно-меморіального музею В.О. Сухомлинського при Павлівській загальноосвітній школі (Кіровоградська обл.); праці вітчизняних і зарубіжних учених-педагогів, методистів.

1. Айзерман Л.С. Школьник пишет сочинение. – М.: Просвещение, 1977. – 64 с.
2. Азаров Ю. Гражданственность и человечность (О педагогическом наследии В.А. Сухомлинского) // Коммунист. – 1976. – № 8. – С. 63-73.
3. Активизация преподавания литературы в средней школе // Сборник статей

- / Под общей ред. В.В. Голубкова. – М.: Просвещение, 1961. – 214 с.
4. Антоненць М.Я. Проблема рідномовної освіти у поглядах В.О. Сухомлинського // Освітньо-виховні ідеали В.О. Сухомлинського в контексті сучасності: Матеріали Перших Всеукраїнських педагогічних читань / За ред. М.Я. Антонця. – Вип. 1. – Київ – Луцьк, 1994. – С. 4-9.
  5. Аржаная Г. В педагогическом строю навечно... // Детская литература. – 1972. – № 8. – С. 2-6.
  6. Бандура О.М. Читач і художня література // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 3. – С. 28.
  7. Белоусов В.Л. Сочинение-сказка в V классе // Русский язык в школе. – 1975. – № 1. – С. 28-31.
  8. Бех І.Д. Наукові принципи особистісного зорієнтованого виховання школярів // В.О. Сухомлинський і сучасні проблеми особистісного зорієнтованого виховання. – К.: Науковий світ, 2000. – С. 7-10.
  9. Библиук М. В.А. Сухомлинский и польские педагоги // Советская педагогика. – 1988. – № 9. – С. 28-30.
  10. Богуш А.М. Внесок В.О. Сухомлинського у розвиток дошкільної лінгводидактики // Василь Сухомлинський і сучасність: Матеріали Третіх Всеукраїнських педагогічних читань / Упоряд. і ред. М.Я. Антоненць. – Київ – Черкаси – Умань, 1996. – С. 7-11.
  11. Бодрова Н.А. Внеклассное чтение как социальная и педагогическая проблема // Литература в школе. – 1977. – № 1. – С. 43-54.
  12. Бондар Л.С. Основні напрями та зміст класної навчально-виховної діяльності учнів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського // Василь Сухомлинський і сучасність. – Вінниця, 1997. – Вип. 4. – С. 131-135.
  13. Бондар Л.С. Питання народної педагогіки і загальнолюдських духовних цінностей в сім'ї у спадщині В.О. Сухомлинського // Сухомлинський і сучасність: Матеріали Других Всеукраїнських педагогічних читань / За ред. і упоряд. М.Я. Антонця. – Київ – Чернігів, 1996. – С. 57-61.
  14. Бондаренко Г.Л. Формування творчої особистості молодшого школяра в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1999. – 18 с.
  15. Бондарь Ф. По поводу одного комментария // Советская педагогика. – 1975. – № 4. – С. 148-149.
  16. Борисовский А.М. Идеи В.А. Сухомлинского о воспитании коллектива // Народное образование. – 1973. – № 11. – С. 97-100.
  17. Борисовский А.М. Народный учитель В.А. Сухомлинский. – Фрунзе, 1972. – 76 с.
  18. Боришевський М.Й. Педагогічна система В.О. Сухомлинського у психологічних вимірах // Освітньо-виховні ідеали В.О. Сухомлинського в контексті сучасності: Матеріали Перших Всеукраїнських педагогічних читань / Відповід. ред. М.Я. Антоненць. – Київ – Луцьк, 1994. – С. 95-98.
  19. Бочаров Г.К. Споры о сочинениях // Литература в школе. – 1962. – № 1. – С. 26-41.
  20. Бочаров Г.К., Кудряшев Н.И. Система литературного образования в семи-

- летней школе // Литература в школе. – 1950. – № 1. – С. 61-66.
21. Брандесов Р.Ф. Организация восприятия и урок литературы. – Челябинск, 1978. – 73 с.
  22. Бугайко Т.Ф., Бугайко Ф.Ф. Майстерність учителя-словесника. – К.: Радянська школа, 1963. – 188 с.
  23. Бугайко Т.Ф., Бугайко Ф.Ф. Методика викладання української літератури в середній школі. – К.: Радянська школа, 1952. – 281 с.
  24. Будняк Т.Г. Проблемы эстетического воспитания младших школьников в педагогическом наследии В.А. Сухомлинского: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1977. – 173 с.
  25. Бутенко В.Г. Актуальні проблеми естетичного виховання у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського // Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст. – К., 1993. – С. 72-75.
  26. Вашуленко М.С. Дослідження внеску В.О. Сухомлинського в українську лінгводидактику // Матеріали Других Всеукраїнських педагогічних читань / За упоряд. і ред. М.Я. Антонця. – Київ – Чернігів, 1995. – С. 11-16.
  27. Вивчення прозових творів української літератури в середній школі: Посібник для вчителів 8-10 класів / Упоряд. і відп. ред. канд. філол. наук Н.І. Падалка. – К.: Радянська школа, 1958. – 276 с.
  28. Водзинский Д.И. Жизнь и педагогическое наследие В.А. Сухомлинского. – М.: Просвещение, 1979. – 63 с.
  29. Волков Г. Золотые россыпи опыта и идеи // Народное образование. – 1973. – № 8. – С. 97-99.
  30. Волков Г.Н. Мастер уникального эксперимента // Советская педагогика. – 1988. – № 2. – С. 17-22.
  31. Волков Г. Раздумья сельского учителя-академика // Народное образование. – 1961. – № 6. – С. 113-115.
  32. Голубков В.В. Методика преподавания литературы. – 7-е изд., доп. и перераб. – М.: Учпедгиз, 1962. – 495 с.
  33. Гончаренко С.У. Методика як наука. – Хмельницький: Вид-во ХГПК, 2000. – 30 с.
  34. Гражданственность и человечность. Обзор писем // Коммунист. – 1977. – № 13. – С. 78-89.
  35. Григорьев К. Павлыш – продолжение легенды (О педагоге В.А. Сухомлинском). – М.: Просвещение, 1976. – 96 с.
  36. Гришина Р.М. Творче впровадження педагогічних ідей В.О. Сухомлинського на уроках рідної мови // Педагогіка В.О. Сухомлинського на зламі епох: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції на П'ятих Всеукраїнських педагогічних читаннях / За заг. ред. О.Я. Савченко, упоряд. М.Я. Антонця, А.С. Бика. – Київ – Кіровоград, 1999. – С. 90-92.
  37. Дворникова Л.И. Нравственное воспитание учащихся в педагогической деятельности В.А. Сухомлинского // Повышение самостоятельной и творческой активности учащихся в обучении. – М.: Просвещение, 1975. – С. 278-292.

38. Державні стандарти базової і повної середньої освіти: Проект // Освіта України. – 2003. – № 1-2 (13 січня).
39. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
40. Дзеверін О.Г. Видатний радянський педагог // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 1. – С. 7-52.
41. Дічек Н. Нова книга про В.О. Сухомлинського в США // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 50-53.
42. Ермакова М. Трудные судьбы // Семья и школа. – 1968. – № 12. – С. 43-44.
43. Закон України «Про освіту» // Освіта. – 1995. – 15 серпня.
44. Збарский И.С., Полухина В.П. Внеклассная работа по литературе (IV-VIII классы). – М.: Просвещение, 1975. – 192 с.
45. Зязюн І.Я., Родчанін Е.Г. Морально-естетичні погляди В.О. Сухомлинського. – К.: Знання, 1980. – 48 с.
46. Калмиков Г.В. Суспільство. Особистість. Взаємини. Громадянськість: гуманістичний погляд В.О. Сухомлинського у майбутнє: Навчальний посібник для студ. ВНЗ. – К.: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний інститут, 2002. – 180 с.
47. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.
48. Кіндрат В.К. Проблема патріотичного виховання підлітків у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1998. – 18 с.
49. Клочек Г. Сучасна шкільна мовно-літературна освіта: спроба системного аналізу // Дивослово. – 2002. – № 4. – С. 26-32.
50. Князюк В. Воспитание чувств / О жизни и труде педагога В.А. Сухомлинского // Знамя. – 1972. – № 10. – С. 166-179.
51. Коваль В.К. Слово про Олесья Гончара: нариси, статті, листи, есе, дослідження. – К.: Радянський письменник, 1988. – 647 с.
52. Кодак Н. Об умственном воспитании школьников // Народное образование. – 1972. – № 9. – С. 117-126.
53. Колокольцев Н.В. Творческие сочинения учащихся // Опыт совершенствования преподавания литературы в старших классах. – М.: Просвещение, 1961. – С. 124-163.
54. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения. Отдельные произведения. – М.: Учпедгиз, 1939. – Т. 2. – 287 с.
55. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие. – М.: Педагогика, 1989. – 418 с.
56. Королев Ф. Всестороннее развитие человеческой личности – важнейшая задача коммунистического строительства // Советская педагогика. – 1961. – № 7. – С. 35.
57. Кочубей Т.Д. Філософія дитинства в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського: Дис. ... канд. пед наук. – Умань, 2001. – 216 с.
58. Кремень В.Г. Філософія освіти у спадщині великого педагога // Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох: Матеріали Міжнародної науково-

- практичної конференції та П'ятих Всеукраїнських педагогічних читань / За заг. ред. О.Я. Савченко, упоряд. М.Я. Антонця, А.С. Бика. – Київ – Кіровоград, 1999. – С. 4-6.
59. Кривошеенко К.Е. Проблема умственного воспитания школьников в педагогическом наследии В.А. Сухомлинского: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Харьков, 1978. – 183 с.
  60. Кудряшев Н.И. Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы. – М.: Просвещение, 1981. – 190 с.
  61. Кудряшев Н.И. Об основных условиях успешного преподавания литературы в школе // Литература в школе. – 1954. – № 4. – С. 3-14.
  62. Кудряшев Н.И. Об основных принципах построения курса литературы в средней школе // Литература в школе. – 1957. – № 2. – С. 52-59.
  63. Кузь В.Г. Досліджуємо педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського // Василь Сухомлинський і сучасність: Матеріали Четвертих Всеукраїнських педагогічних читань / За упоряд. і ред. М.Я. Антонця. – Вип. 4. – Вінниця, 1997. – С. 18-23.
  64. Лахотский К.П. Сочинения на аттестат зрелости // Литература в школе. – 1951. – № 2. – С. 46-55.
  65. Лебедев В.М., Мальцева К.В. Внеклассное чтение русской литературы в национальной школе (I-VII кл.) – М.: Просвещение, 1962. – 155 с.
  66. Лесик В.В. Принципи аналізу художнього твору // Література в школі. – 1957. – № 6. – С. 41-51.
  67. Лесохина Л.Н. Каждое сочинение должно быть творческим // Литература в школе. – 1961. – № 6. – С. 49-53.
  68. Лесохина Л.Н. Мысли о творческих сочинениях // Литература в школе. – 1959. – № 5. – С. 62-67.
  69. Лесохина Л.Н. Урок-диспут. – М. – Л., 1965. – 176 с.
  70. Литвинов В.В. Сочинения в старших классах как самостоятельная работа. – М.: Просвещение, 1957. – 92 с.
  71. Лихачев Б. Нужна борьба, а не проповедь // Учительская газета. – 1967. – 18 мая.
  72. Ли Цзихуа. Творче використання спадщини В.О. Сухомлинського в КНР: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 2005. – 19 с.
  73. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 576 с.
  74. Лоскутов В.А. Проблема идейно-нравственного воспитания школьников в педагогическом наследии А.С. Макаренка и В.А. Сухомлинского: Дисс... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1976. – 183 с.
  75. Луцюк А.М. Проблема педагогічної майстерності вчителя у творчій спадщині В.О. Сухомлинського: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1996. – 20 с.
  76. Любицина М.И. В.А. Сухомлинский о воспитании детей. – Л.: Знание, 1974. – 32 с.
  77. Мазур П.И. Януш Корчак и В.А. Сухомлинский // Начальная школа. – 1978. – № 9. – С. 80-82.

78. Мазуркевич О.Р. Нариси з історії методики української літератури. – К.: Радянська школа, 1961. – 375 с.
79. Мазуркевич О.Р. Рідне слово у творчій спадщині видатного педагога // Василь Сухомлинський і сучасність: Матеріали Других Всеукраїнських педагогічних читань / За ред. і упоряд. М.Я. Антонця. – Вип. 2. – Київ – Чернігів, 1996. – С. 4-11.
80. Мальцева К.В. Внеклассное чтение русской литературы в национальной школе. – М.: Учпедгиз, 1952. – 96 с.
81. Мамчур Л.І. Лінгводидактична спадщина В.О. Сухомлинського: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1998. – 18 с.
82. Маранцман В.Г. Аналіз літературного произведения и читательские восприятия школьников. – Л.: ЛГПИ, 1977. – 176 с.
83. Методика преподавания литературы / Под ред. З.Я. Рез. – М.: Просвещение, 1977. – 384 с.
84. Молдавская Н.Д. Литературное развитие школьников в процессе обучения. – М.: Педагогика, 1976. – 224 с.
85. Музыченко Л.И. В.А. Сухомлинский о проблемах преподавания гуманитарных дисциплин в средней школе // Днепрпетровский университет школе. – Днепрпетровск, 1974. – С. 119-121.
86. Мухин М.И. Развитие педагогических методов в трудах и опыте В.А. Сухомлинского // Советская педагогика. – 1991. – № 2. – С. 92-93.
87. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник / За ред. доктора пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України Н.Й. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – 344 с.
88. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті // Освіта. – 2001. – 24-31 жовтня.
89. Неділько В.Я. Методика викладання української літератури в середній школі. – К.: Вища школа, 1978. – 248 с.
90. Никольский В.А. Сочинения в средней школе. – М.: Просвещение, 1954. – 224 с.
91. Ничкало Н.Г. Відкрити серце для добра // Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст. – К., 1993. – С. 51-53.
92. Острогорский В.П. Беседы о преподавании словесности. – СПб, 1885. – С. 1-14.
93. Павлов И.П. Темы и содержание сочинений учащихся. II-X классы городских и сельских школ. – М.: Просвещение, 1976. – 76 с.
94. Пасічник Є.А. Демократ-просвітитель, великий педагог // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 3. – С. 1-6.
95. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – К.: Ленвіт, 2000. – 384 с.
96. Пентиліук М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови // Українська мова і література в школі. – 1999. – № 3. – С. 8-10.
97. Пентиліук М.І. Спадщина В. Сухомлинського в контексті сучасної лінгводидактики // Науковий вісник Миколаївського державного

- університету. Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Вип. 8. – Миколаїв: МДУ, 2004. – С. 127-132.
98. Петренко О.Б. Виховання любові до матері у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1997. – 24 с.
99. Петрук Л.П. Виховання школярів засобами народної педагогіки у творчій спадщині В.О. Сухомлинського: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1994. – 24 с.
100. Побірченко Н.С. Громадівці про методику викладання окремих предметів // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 1. – С. 126-137.
101. Побірченко Н.С. Роль казки у вихованні дітей молодшого шкільного віку / за творами письменників-громадівців другої половини XIX ст. // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сільська початкова школа: стан, проблеми, перспективи». – К.: Знання, 1999. – С. 72-73.
102. Побірченко Н.С. Учитель-добра і розуму повелитель (Громадівці про роль учителя у національному вихованні підростаючого покоління) // Учитель. – 2000. – № 4-6. – С. 39-43.
103. Програми середньої школи. Українська література, VIII-X класи. – К.: Радянська школа, 1951. – 39 с.
104. Пушкарева М.Д. Внеклассное чтение в школе. Из опыта внеклассной работы по советской художественной литературе в V-VII классах. – М.: Учпедгиз, 1951. – 80 с.
105. Пушкарева М.Д., Снежневская М.А. Связь классных и внеклассных занятий по литературе. V-VI классы. – М.: Просвещение, 1963. – 152 с.
106. Рожило Л.П. Проблема слова в працях В.О. Сухомлинського // Українська мова і література в школі. – 1973. – № 9. – С. 60-64.
107. Розенберг А.Я. Урок у дидактичній системі В.О. Сухомлинського // Василь Сухомлинський і сучасність: Матеріали Четвертих Всеукраїнських педагогічних читань / За упоряд. і ред. М.Я. Антонця. – Вип. 4. – Вінниця, 1997. – С. 112-116.
108. Романовский А.П. Работы над сочинениями в старших классах средней школы. – М.: Просвещение, 1957. – 168 с.
109. Роткович Я.А. Основной недостаток преподавания литературы и пути его преодоления // Литература в школе. – 1959. – № 6. – С. 26-33.
110. Рыбаков В.П. Обучение сочинением в старших классах. – М.: Просвещение, 1959. – 125 с.
111. Рыбникова М.А. Очерки по методике литературного чтения. – М.: Просвещение, 1945. – 280 с.
112. Рындак В.Г. Уроки Сухомлинского. – М.: Педагогический вестник, 2003. – 337 с.
113. Савченко О.Я. Реформування змісту шкільної освіти в контексті педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського // Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції та П'ятих Всеукраїнських педагогічних питань / За заг. ред. О.Я. Савченко, упоряд. М.Я. Антонця, А.С. Бика. – Київ – Кіровоград,

1999. – С. 6-11.
114. Светловская Н.Н. Методика внеклассного чтения. – М.: Просвещение, 1977. – 163 с.
115. Святовец В.Ф. Про уроки літератури в Павлиській школі // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 9. – С. 61-67.
116. Семез А.Л. Виховання моральних цінностей молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1998. – 18 с.
117. Система обучения сочинениям на уроках русского языка в 4-8 классах / Под ред. Т.А. Ладыженской. – М.: Просвещение, 1973. – 367 с.
118. Сметанський М.І. Проблема загальнолюдських цінностей у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського // Василь Сухомлинський і сучасність: Матеріали Четвертих Всеукраїнських педагогічних читань / За упоряд. і ред. М.Я. Антонця. – Вип. 4. – Вінниця, 1997. – С. 112-116.
119. Смирнов С.А. Какими должны быть сочинения в старших классах // Литература в школе. – 1961. – № 2. – С. 54-55.
120. Соловейчик С. В.А. Сухомлинский // Час ученичества. – М.: Просвещение, 1972. – С. 237-250.
121. Стельмахович М.Г. В.О. Сухомлинський про розвиток зв'язного мовлення учнів // Українська мова і література в школі. – 1985. – № 7. – С. 46-55.
122. Стельмахович М.Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4-8 класах. – К.: Радянська школа, 1981. – 136 с.
123. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі. – К.: РВЦ «Проза», 1995. – 254 с.
124. Сторчак Д. Письмовий твір логічного типу і його місце в системі літературної освіти учнів середньої школи: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 1967. – 16 с.
125. Суржикова І.А. Педагогічні ідеї В. Сухомлинського і С. Френе (порівняльний аналіз): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 2003. – 19 с.
126. Сухомлинский В.А. Век математики или век Человека? // Воспитание школьников. – 1967. – № 1. – С. 40-43.
127. Сухомлинский В.А. Воспитание прилежания // Учительская газета. – 1954. – 13 ноября.
128. Сухомлинский В.А. Воспитание советского патриотизма у школьников. – М.: Просвещение, 1959. – 148 с.
129. Сухомлинский В.А. Годы отрочества – второе рождение // Советская педагогика. – 1966. – № 2. – С. 132-139.
130. Сухомлинский В.А. Дать воодушевление для работы мысли // Литературная газета. – 1974. – 1 января.
131. Сухомлинский В. А. и современная школа: Тезисы докладов научно-практической конференции. 25-28 сентября 1978. – Кировоград, 1978. – 124 с.
132. Сухомлинский В.А. Моему юному коллеге // Учительская газета. – 1965. – 23 октября.

133. Сухомлинский В.А. Не гасите огонек // Учительская газета. – 1964. – 28 мая.
134. Сухомлинский В.А. Неделя директора школы // Народное образование. – 1963. – № 5. – С. 25-29.
135. Сухомлинский В.А. Неотложные проблемы теории и практики воспитания // Народное образование. – 1961. – № 10. – С. 54-61.
136. Сухомлинский В.А. Парадоксы обучения // Литературная газета. – 1965. – 16 сентября.
137. Сухомлинский В.А. Педагог – коллектив – личность // Литературная газета. – Литературная газета. – 1970. – 28 ноября.
138. Сухомлинский В.А. Советы учителю // Народное образование. – 1969. – № 9. – С. 36-41.
139. Сухомлинский В.А. Уроки по лимиту // Комсомольская правда. – 1962. – 9 мая.
140. Сухомлинский В.А. Этюды о коммунистическом воспитании // Народное образование. – 1967. – № 6. – С. 37-43.
141. Сухомлинский В.А. Этюды о коммунистическом воспитании // Народное образование. – 1967. – № 9. – С. 28-33.
142. Сухомлинська М.О. Він живий і сьогодні // У вінок Сухомлинському: Статті. Спогади. – Світловодськ, 1993. – С. 6-8.
143. Сухомлинська О.В. Василь Сухомлинський в зарубіжжі // Початкова школа. – 1998. – № 9. – С. 5-10.
144. Сухомлинська О.В. Із записника В.О. Сухомлинського // Початкова школа. – № 10. – 1993. – С. 6.
145. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: А.П.Н., 2003. – 68 с.
146. Сухомлинська О.В. Філософія для дітей в етичній спадщині В.О.Сухомлинського // Постметодика. – 1995. – № 2. – С. 2-7.
147. Сухомлинський В.О. Бачити себе // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 489-495.
148. Сухомлинський В.О. Виховання і самовиховання // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 229-239.
149. Сухомлинський В.О. Виховання обов'язку // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 472-489.
150. Сухомлинський В.О. Вчити вчитися // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 426-436.
151. Сухомлинський В.О. Джерело Невмирущої Криниці // Літературна Україна. – 1970. – 28 квітня.
152. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 1. – С. 209-400.
153. Сухомлинський В.О. Жива вода криниці // Літературна газета. – 1970. – 28 жовтня.
154. Сухомлинський В.О. З неопублікованих листів // Рідна школа. – 1993. – № 8. – С. 36.
155. Сухомлинський В.О. З чого починається громадянин // Вибрані твори: У 5-

- ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 359-366.
156. Сухомлинський В.О. І ліс, і кожне дерево // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 331-332.
157. Сухомлинський В.О. Людина неповторна // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 80-96.
158. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 1. – С. 403-613.
159. Сухомлинський В.О. Моя педагогічна віра // Юність. – 1968. – № 9. – С. 71-75.
160. Сухомлинський В.О. Народження громадянина // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 283-582.
161. Сухомлинський В.О. Народний учитель // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 239-255.
162. Сухомлинський В.О. На трьох китах // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 343.
163. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 4. – С. 7-390.
164. Сухомлинський В.О. Парадокси навчання // Літературна газета. – 1965. – 16 вересня.
165. Сухомлинський В.О. Педагогічний колектив – особистість // Літературна газета. – 1970. – 28 жовтня.
166. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 4. – С. 393-626.
167. Сухомлинський В.О. Розумова праця і зв'язок школи з життям // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 53-69.
168. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 7-279.
169. Сухомлинський В.О. Слово і мислення // Кіровоградська правда. – 1965. – 21 вересня.
170. Сухомлинський В.О. Слово про слово // Радянська Україна. – 1964. – 16 січня.
171. Сухомлинський В.О. Слово рідної мови // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 12. – С. 1-10.
172. Сухомлинський В.О. Суспільство і вчитель // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 108-122.
173. Сухомлинський В.О. Тайники перевантаження // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 223-229.
174. Сухомлинський В.О. Учитель і діти // Радянська Україна. – 1964. – 26 листопада.
175. Сухомлинський В.О. Щоб душа не була пустою // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 255-269.
176. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 2. – С. 148-408.
177. Ткаченко Г.М. Виховання школярів засобами слова у творчій спадщині В.О. Сухомлинського: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1999. – 198 с.
178. Ткачук Л.В. Педагогічне забезпечення успіху у навчанні молодших

- школярів у творчій спадщині В.О. Сухомлинського: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 2001. – 19 с.
179. Українська дитяча література. – К.: Вища школа, 1984. – 214 с.
180. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською і російською мовами навчання. 5-11 класи / Підготовлено в Ін-ті літератури імені Т.Г. Шевченка / НАН України // Українська мова та література. – 2002. – Липень. – № 27-28.
181. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. – К.: Радянська школа, 1983. – Т. 1. – 488 с.
182. Фурсенко И., Ткаченко И. О воспитании советского патриотизма // Народное образование. – 1960. – № 11. – С. 110-114.
183. Хайруліна В.М. Ідеї В.О. Сухомлинського живуть у колежі // Сухомлинський і сучасність: Матеріали Других Всеукраїнських педагогічних читань / За ред. і упоряд. М.Я. Антонця. – Київ – Чернігів, 1996. – С. 26-33.
184. Ходосов К.О. Гортаючи сторінки пам'яті // Дніпро. – 1975. – № 8. – С. 124-127.
185. Цимбалюк В.І. Письмові творчі роботи з української літератури у 8-10 класах. – К.: Радянська школа, 1981. – 125 с.
186. Цимбалюк В.І. Як навчити учнів писати твори: Посібник для вчителя. – К.: Радянська школа, 1988. – 158 с.
187. Цурикова Г., Кузьмичов И. Талант человечности (О педагогическом наследии В.А. Сухомлинского) // Нева. – 1973. – № 5. – С. 176-184.
188. Цюпа І. Добротворець. – К.: Дніпро, 1971. – 207 с.
189. Шевців З.М. Виховання в учнів бережливого ставлення до природи в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1994. – 18 с.
190. Юркевич Т.Г. Внеклассное чтение и преподавание литературы // Литература в школе. – 1955. – № 3. – С. 3-11.
191. Ярмаченко М.Д. Спадщина В.О. Сухомлинського як складова педагогічних пошуків ХХ століття // Василь Сухомлинський і сучасність: Матеріали Четвертих Всеукраїнських педагогічних читань / За упоряд. і ред. М.Я. Антонця. – Вип. 4. – Вінниця, 1997. – С. 34-39.

### Архівні джерела

#### Центральний державний архів вищих органів влади та управління України Фонд Сухомлинського (Ф. 5097) Опис 1.

192. Активна робота учнів на уроці – передумова глибоких знань // Спр. 389. – 8 арк.
193. Аналіз уроку // Спр. 1. – 31 арк.
194. Виховання любові до Радянської Батьківщини на уроках української літератури в 10-му класі У/ Спр. 830. – 6 арк.
195. Виховання любові до рідної мови // Спр. 654. – 6 арк.
196. Виховувати дітей у дусі чесності й правдивості // Спр. 425. – 4 арк.
197. Возвышайте человека // Спр. 800. – 20 арк.
198. Деякі питання викладання літератури // Спр. 300. – 8 арк.

199. Дума про людину // Спр. 98. – 237 арк.
200. Думки над хорошою книжкою // Спр. 638. – 3 арк.
201. Думки про літературу в школі // Спр. 646. – 18 арк.
202. Казки школи під Голубим небом // Спр. 665. – 2 арк.
203. Листи-відгуки на статтю В.О. Сухомлинського «Джерело Невмирущої Криниці» // Спр. 1108. – 38 арк.
204. Література і людина // Спр. 636. – 3 арк.
205. Любов до рідного слова // Спр. 617. – 47 арк.
206. Мысль, живое слово, творчество в основе системы обучения // Спр. 702. – 16 арк.
207. Перспективний план ідейно-виховної роботи Павлиської середньої школи (1968-1970) // Спр. 926. – 19 арк.
208. Про культуру слова, знання і всебічний розвиток вихованців // Спр. 298. – 16 арк.
209. Промова на республіканській нараді з питань дитячої літератури 24 квітня 1969 р. // Спр. 865. – 7 арк.
210. Психологічні основи швидкого читання // Спр. 869. – 14 арк.
211. Робота над творами у 8-10 класах // Спр. 288. – 23 арк.
212. Розкриття краси позитивного образу радянської людини на уроках української літератури в 10 класі // Спр. 273. – 17 арк.
213. Розповідь учителя як метод навчання // Спр. 342. – 14 арк.
214. Слово і мислення // Спр. 554. – 22 арк.
215. Существенный недостаток в преподавании литературы // Спр. 343. – 6 арк.
216. Читання художніх творів у 4 класі // Спр. 322. – 19 арк.
217. Щоб дитина стала Людиною // Спр. 749. – 25 арк.

**Педагогічно-меморіальний музей В.О. Сухомлинського в Павлиші  
Онуфріївського району Кіровоградської області**

218. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1949-1950 ПМС КН. 1721 / РУ 492. – 34 арк.
219. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1950-1952 році // ПМС КН. 1727 / РУ 498. – 116 с.
220. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1951-1952 році // ПМС КН. 1723 / РУ 494. – 106 арк.
221. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1951-1952 році // ПМС КН. 1724 / РУ 495. – 64 арк.
222. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1952-1953 році // ПМС КН. 1728 / РУ 499. – 56 арк.
223. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1952-1953 році // ПМС КН. 1725 / РУ 496. – 49 арк.
224. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1953-1954 році // ПМС КН. 1729 / РУ 500. – 106 арк.
225. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1960-1961 році // ПМС КН. 1740 РУ 512. – 95 арк.

226. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1967-1968 році // ПМС КН. 1746 / РУ 518. – 76 арк.
227. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1968-1969 році // ПМС КН. 1744 / РУ 517. – 181 арк.
228. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1968-1969 році // ПМС КН. 1745 / РУ 517. – 92 арк.
229. Аналіз системи уроків, відвіданих директором Павлиської середньої школи у 1969-1970 році // ПМС КН. 1563 / РУ 619. – 60 арк.
230. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1948-1951 н.р. – № 1. – 109 арк.
231. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1952-1953 н.р. – № 4. – 73 арк.
232. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1954-1955 н.р. – № 5. – 93 арк.
233. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1956-1957 н.р. – № 8. – 62 арк.
234. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1957-1958 н.р. – № 9. – 68 арк.
235. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1958-1959 н.р. – № 10. – 104 арк.
236. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1960-1961 н.р. – № 12. – 84 арк.
237. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1964-1965 н.р. – № 15. – 82 арк.
238. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1965-1966 н.р. – № 15. – 100 арк.
239. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1966-1967 н.р. – № 16. – 94 арк.
240. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1967-1968 н.р. – № 17. – 98 арк.
241. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1968-1969 н.р. – № 18. – 90 арк.
242. Книга протоколів засідань педагогічної ради Павлиської середньої школи за 1969-1971 н.р. – № 19. – 80 арк.
243. Педагогічна думка: Рукописний журнал педагогічного колективу Павлиської середньої школи за 1960 н.р. // Павлиський педагогічно-меморіальний музей В.О. Сухомлинського. – № 10. – 87 арк.
244. Педагогічна думка: Рукописний журнал педагогічного колективу Павлиської середньої школи за 1961 н.р. // Павлиський педагогічно-меморіальний музей В.О. Сухомлинського. – № 11. – 134 арк.
245. Педагогічна думка: Рукописний журнал педагогічного колективу Павлиської середньої школи за 1963-1964 н.р. // Павлиський педагогічно-меморіальний музей В.О. Сухомлинського. – № 2. – 145 арк.
246. Педагогічна думка: Рукописний журнал педагогічного колективу Павлиської середньої школи за 1964-1965 н.р. // Павлиський педагогічно-

- меморіальний музей В.О. Сухомлинського. – № 1. – 133 арк.
247. Педагогічна думка: Рукописний журнал педагогічного колективу Павлівської середньої школи за 1966-1967 н.р. // Павлівський педагогічно-меморіальний музей В.О. Сухомлинського. – № 7. – 67 арк.
248. Педагогічна думка: Рукописний журнал педагогічного колективу Павлівської середньої школи за 1967-1968 н.р. // ПМС КН 1848 / РУ 620. – 101 арк.
249. Педагогічна думка: Рукописний журнал педагогічного колективу Павлівської середньої школи за 1968-1969 н.р. // Павлівський педагогічно-меморіальний музей В.О. Сухомлинського. – № 9. – 121 арк.
250. План роботи Павлівської середньої школи на 1969-1970 н.р. – ПМСКН 1719 / РУ 490. – 88 арк.
251. Промова на республіканській нараді з питань дитячої літератури 24 квітня 1969 р. // Спр. 865. – 7 арк.
252. Протокол засідання предметної комісії мови та літератури від 25 листопада 1954 р. / КП 12955/ ЛВ 4174/. (без пагінації сторінок).
253. Протоколи засідань психологічного семінару Павлівської середньої школи за 1965-1967 н.р. – № 1. – 39 арк.
254. Протокол психологічного семінару від 13 листопада 1968 року. Доповідь В.О. Сухомлинського «Виховання любові до рідної мови» / ПМС КН 1839 / РУ 611/ (без пагінації сторінок).
255. Протокол психологічного семінару від 16 квітня 1969 року. Доповідь В.О. Сухомлинського «Як учити читати вірші і прозу напам'ять» / ПМС КН 1839 / РУ 611/. – 54 арк.
256. Протоколи засідань психологічного семінару Павлівської середньої школи за 1969-1970 н.р. – № 3. – 94 арк.
257. Рукописний журнал «Наша творчість» за 1964-1965 р. / КН. 1830 / РУ 602.
258. Рукописний журнал «Наша творчість» за 1968-1969 р. / КН. 1782 / РУ 554.
259. Творчі письмові роботи учнів за 1967-1968 р. / КН. 1833 / РУ 605.
260. Творчі письмові роботи учнів за 1968-1969 р. / КН. 1833 / РУ 606.